

ATATÜRK'ÜN MİRASI: TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ MERCEĞİNDEN KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

THE LEGACY OF ATATÜRK: WOMEN ENTREPRENEURSHIP THROUGH THE LENS OF THE HISTORY OF THE TURKISH REPUBLIC

Meral DÜLGER TAŞKIN^{ID}

Öz

Mustafa Kemal Atatürk, öncelikle asker komutan ve devlet adamı olarak tanındığı için, geleneksel anlamda bir girişimci olarak nitelendirilmeyebilir. Bununla birlikte, Atatürk'ün girişimci ruhu, I. Dünya Savaşı'nın kaybindan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden yeni ve bağımsız bir devlet yaratmasında açıkça görülebilir. Ayrıca, yenilikçiliğini ve uz görüşünü yansıtan reformları sadece ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısını kökten değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda kadın girişimciler için daha uygun bir ortam yaratmıştır. Türkiye'de kadın girişimciliğini desteklemek açısından hala iyileştirme yapılabilecek alanlar vardır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun güncel verileri, kadın girişimcilerin sayısının erkeklerin gerisinde kaldığını göstermektedir. Ayrıca, kadın girişimciler, sermaye erişimi, ayrımcılık ve sosyal ve kültürel normlar gibi zorluklarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Atatürk'ün mirasını ve reformlarını kadın girişimciliği penceresinden ele alarak Türkiye'deki kadın girişimcilerin durumunu kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Mevcut demografik veri ve istatistiklerle birlikte, kadın girişimciliğini arttırmaya yönelik olası iyileştirme yolları öneren bu makale, Türkiye'deki kadın girişimciliği yazınına tarihsel ve ekonomik bağlam açısından genişletmekte ve yazına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın girişimciliği, Atatürk, Türkiye, Cumhuriyet Tarihi, Ekonomi Tarihi

JEL Sınıflandırması: D02, L26, P41

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, E-Mail: meral.dulger@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8491-3522

How to cite this article/Atıf için: Taşkın Dülger M. (2024). Atatürk'ün Mirası: Türkiye Cumhuriyet Tarihi Merceğinden Kadın Girişimciliği. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 46(3), 721-743. DOI: 10.14780/muiibd.1560386

Makale Gönderim Tarihi: 02.10.2024

Yayına Kabul Tarihi: 14.11.2024

Benzerlik Oranı: %8.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Abstract

Mustafa Kemal Atatürk, known as a military leader and statesman, may not be considered an entrepreneur in the traditional sense. Essentially, his entrepreneurial spirit is evident in his creation of a new and independent state from the ruins of World War I and the collapse of the Ottoman Empire was a grand design and a great achievement. Further, his reforms which reflect his innovativeness and vision, not only fundamentally transformed the country's social, economic, and political structure, but also created a more favorable environment for women entrepreneurs. In Türkiye, there is still room for improvement in terms of supporting women's entrepreneurship. The latest data from the Turkish Statistical Institute indicates that there are fewer female entrepreneurs than male entrepreneurs. Also, women entrepreneurs face challenges, such as access to capital, discrimination, and social and cultural norms. Accordingly, this study comprehensively evaluates the current status of women entrepreneurs in Türkiye by examining Atatürk's legacy and reforms through the lens of women's entrepreneurship. Based on current demographic data and statistics, this article recommends pathways to address the challenges faced by women entrepreneurs. This study expands and contributes to the literature in terms of the historical and economic context of women's entrepreneurship in Türkiye.

Keywords: Women's entrepreneurship, Atatürk, Türkiye, History of the Republic, Economic history

JEL Classification: D02, L26, P41

1. Giriş

Girişimci hem bireyler için hem de toplum genelinde olumlu değişiklikler başlatan kişi olarak tanımlanabilir (Hisrich ve Peters, 2002). Mustafa Kemal Atatürk ülkelerin sermaye birikimi olmadan da bağımsız ulus-devletlerini kurup kadın-erkek herkesin varlığını sürdürebileceğini ortaya koymasıyla tarihte hak ettiği yeri almıştır. Cumhuriyet'in 1923 yılında kuruluşundan itibaren, Atatürk'ün toplumsal ve ekonomik kalkınmayı hızla ilerletmek amacıyla, kapsayıcı reformları hayata geçirmesi, girişimcilik kavramının toplumsal bağlamdaki önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, Atatürk'ün girişimci ruhunun kadın girişimciliğine olan etkisini inceleyerek yazına yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Mevcut çalışmalar kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılma durumunun buldukları görel ortamlar tarafından açıklanması gerektiğini ortaya koymuştur (Verheul vd., 2006; Griffiths vd., 2013; Aidis vd., 2015). Türkiye özelinde ise kadın girişimciliğinin tarihsel ve politik bağlamda değerlendirilmesi büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Bu nedenle, bu makale Atatürk'ün girişimci kişiliğinin ve Cumhuriyet reformlarının, Türkiye'deki kadın girişimciliği üzerindeki etkilerini analiz ederek yazındaki boşluğa önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Atatürk'ün, vizyoner bir lider olarak karşılaştığı sorunları akılcı, yenilikçi ve cesur yaklaşımlarla çözmesi özellikle gençler ve kadınlara ilham kaynağı olmuştur. Girişimci ruhuyla toplum hayatını iyileştirip Türkiye'yi çağdaştırmayı hedefleyen Atatürk'ün liderliği sayesinde, Türkiye Cumhuriyeti bugün 100. yılına ulaşmıştır. Atatürk'ün bu özellikleri, Carland vd. (1996) tarafından tanımlanan girişimci kişilik özellikleriyle örtüşmektedir. Atatürk, 1919'da Kurtuluş Savaşı'nı başlatarak Türkiye'nin bağımsızlık temellerini atan önemli bir risk almıştır. Yeni fikirlere açık olması sayesinde özellikle eğitim ve kadın hakları alanında önemli reformları gerçekleştirerek, kadınları güçlendirmiştir. Ekonomi, sağlık ve siyasal alanlarda yaptığı reformlara öncelik vermesi, vizyoner yaklaşımıyla Türkiye'yi modern bir devlete dönüştürmüştür. Atatürk'ün girişimci ruhu, Kurtuluş Savaşı'ndaki

başarısı ve ilerici reformlara olan bağlılığı, Türkiye'nin modern kimliğini şekillendirmede kilit bir rol oynamıştır.

Kadın girişimciliği, bireysel, tarihsel, kültürel, toplumsal ve ekonomik çevreler gibi bir dizi faktörün etkisiyle şekillenen karmaşık bir olgudur. Verheul vd. (2006), Bruin vd. (2007), Estrin ve Mickiewicz (2011), Griffiths vd. (2013), Jennings ve Brush (2013), De Vita vd. (2014), Aidis vd. (2015), Cardella vd. (2020) ve Ogundana vd.'nin (2021) çalışmaları kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılma durumunun buldukları görelî ortamlar tarafından açıklanması gerektiğini ortaya koymuştur. Dolayısıyla, bu çalışmada, Türkiye'deki kadın girişimciliğinin mevcut durumunu anlamak için Atatürk'ün girişimci kişiliği ve Cumhuriyet reformlarının sağladığı tarihsel ve politik perspektif derinlemesine ele alınmaktadır. Böylece, Türk kadınının girişimcilik serüveninde Cumhuriyet reformlarının oynadığı kritik rol analiz edilmektedir.

Türkiye'de kadın girişimcilerin ekonomik hayata katılım oranı halen erkek girişimcilere göre düşük seyretmektedir. Nüfusun yaklaşık %10'unu kadın girişimciler oluştururken, bu oran erkeklerde %19,5'tir (TÜİK, 2023). Şahin (2009), Türk pazarının gelişen yapısıyla birlikte, kadın girişimcilerin önyargılar, yetersiz eğitim, aile baskısı, ağır iş yükü, finansmana erişim zorlukları ve güvenilirlik sağlama çabaları gibi sorunlarla karşılaştığını; ayrıca kişisel özgürlüklerini kullanma ihtiyaçlarının arttığını belirtmektedir. Dolayısıyla, bu makale; kadın girişimciliğinin mevcut durumunu politikalar, demografik veriler ve istatistiklerle ele alırken, Atatürk'ün ve Cumhuriyet reformlarının etkisini vurgulamakta ve Türkiye'de kadın girişimciliğinin gelişimine yönelik olası politika önerilerini sunmaktadır.

Bu bağlamda, makalenin özgün katkısı, kadın girişimciliği literatürünü tarihsel, politik ve ekonomik perspektiflerden genişletmesidir. Atatürk'ün girişimci vizyonu ve reformlarının etkisini analiz ederek, Türkiye'de kadın girişimciliğinin dinamiklerini anlamaya yönelik önemli bir çerçeve sunmaktadır. Böylece, bu çalışma, kadın girişimciliğinin Cumhuriyet dönemi reformları bağlamında incelenmesiyle literatürdeki eksiklikleri giderirken, gelecekteki araştırmalar için de bir referans noktası oluşturmaktadır.

Buna göre bu makale, ilk olarak Atatürk'ün girişimcilik özelliklerini incelemekte, devamında ise Cumhuriyet'in kadın girişimciliğini etkileyen devrimlerini özetlemektedir. Sonraki bölüm Türkiye'de ekonomik kalkınma evrelerini girişimcilik açısından ele almaktadır. Bundan sonraki iki bölüm, Türkiye'de kadın girişimciliğini geliştiren ve destekleyen politikalar ve kurumlar ile kadın girişimcilerin karşılaştığı zorlukları detaylandırmaktadır. Ardından, 100. yılda Türkiye ekonomisinin ve kadın girişimciliğinin durumu güncel verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde kadın girişimcilerin desteklenmesini sağlayacak önerilerde bulunmaktadır.

2. Atatürk'ün Girişimci Özellikleri

“Atatürk hayalperest ve maceracı bir lider tipi değildir” (Ortaylı: 2021a:142). Atatürk'ün, milletine yer belirlemesi, yeni devlet sistemi kurması ve devrimleri, onun bu kişilik yapısı üzerine oturmuştur. Derin ve geniş tarih ve devlet bilgisi ile yoğrulan gerçekçi bakış açısını destekleyen stratejik yaklaşımı,

zor zamanlardaki irade ve komuta yeteneği, araştırmacı kişiliği, gerektiğinde zaman kaybetmeden karar verip harekete geçebilme yeteneği onun insanlığın ve milletin kurtuluşu için düşünen ve hedefler geliştiren bir “ulu-önder” olmasını sağlamıştır. Onun siyasî ve askerî mirasından idarî ve toplumsal devrimler tarihine, liderlik ve yöneticilik tarzına kadar belirli girişimci nitelikler sergilediği gözlemlenmektedir. Zor şartlar ve imkansızlıklar altında, kararlı mücadelelerle başarıya ulaşan bu girişimler, başta kadınlar ve gençler olmak üzere bütün Türk halkı için değerli girişimcilik örnek ve öğretileri olmuşlardır.

Carland vd. (1996), girişimcilerin öne çıkan en önemli özelliklerini risk-alma, yenilikçilik, problem tanımlama ve çözüme ile başarıya ihtiyacı olarak belirlemiştir. Risk alma, Atatürk'ün girişimci kişiliğinin en önemli unsurlarından biridir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Milli Mücadele'yi başlattığı girişim Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinin başlangıcı olmuştur. Atatürk, bu süreçteki riskleri üstün cesareti ile milletine öncülük ederek Türkiye'nin bağımsızlığını kazanmasını sağlamıştır.

Atatürk, yeni fikirlere ve gelişmelere açık bir liderdir. “Derin toplumsal, siyasal, dilsel, eğitimsel ve ekonomik reformları temeline koyarak” (Aycan ve Eskin, 2005) bir devlet kurmuştur. “Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı, hukuk alanındaki inkılaplar, medeni, ceza, hâkimler, ticaret, borçlar, icra ve iflas kanunlarının kabulü, eğitim ve kültür alanında yapılan inkılaplar, Tevhid-i Tedrisat (Eğitim Öğretimin Birleştirilmesi) Kanununun kabulü, Latin Harflerinin kabulü (Harf İnkılabı), Üniversite reformu, Türk tarihi alanında yapılan çalışmalar, takvim, saat, ölçüler ve rakamlarda değişiklik, soyadı kanununun ve kadın haklarının kabulü gibi birçok alanda yenilikler başlatmış bir liderdir” (Geçikli, 2012). Ayrıca, 1926'da Talim Terbiye Kurulu'nu kurarak ders programlarının yeniden tasarlanmasını sağlamıştır. 1931'de kurduğu Türk Tarih Kurumu, 1932'de kurduğu Türk Dil Kurumu, 1935'te kurduğu Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi başta olmak üzere, kurduğu araştırma kurumları ve enstitüler Türkiye Cumhuriyeti'ne kazandırdığı en önemli eserler arasındadır.

Daha Cumhuriyet ilân edilmeden kongreler ve şûralar toplayan Atatürk, savaşlarla yıpranmış halkının hayatını iyileştirme ve ülkesini çağdaştırma ile ilgili sorunları gerçekçi ve odaklı bir şekilde tanımlamıştır. Bu sorunları çözmek için ise Türkiye'nin çağdaş bir devlet haline gelmesi için eğitim başta olmak üzere, sağlık, ekonomi, siyaset gibi alanlarda Cumhuriyet'in ilk 10 yılında çok sayıda reform gerçekleştirmiştir. Bu reformlar, Türkiye'nin modern bir devlet haline gelmesini sağlamıştır. Atatürk'ün, toplum ve ilkeler, dünyada barış, toplum, devlet, yönetim, hukuk, dil, yazı, bilim, teknik, eğitim, bilimsel araştırmalar ve özellikle özgün beşerî ve toplumsal araştırmalar alanlarında Türkiye'ye olduğu kadar dünyaya da insanî değerlerle, çözümlerle yol gösterici katkıları vardır.

Atatürk, başarı odağı sayesinde Türkiye'nin bağımsızlığını kazanmasını ve modern bir devlet haline gelmesini sağlamıştır. Örneğin, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nda, büyük zorluklar karşısında bile pes etmemesi, başarıya ulaşarak Türkiye Cumhuriyeti'ni kurması ve yukarıda sözü geçen reformların özellikle uygulama ayağında azimli bir şekilde çalışması onun hedef koyma ve ona ulaşma konularında ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Atatürk'ün kişilik olarak güçlü girişimci ruha sahip vizyoner bir önder olduğu açıktır. Eserlerinin ulusunda ileriye düşünen bir aklı ve atılcı ruhu canlı

tutmayı amaçladığı görülmektedir. Atatürk'ün dönüştürücü ve yenileştirici uz görüşü, stratejik ve inisiyatif almaya dayanan yaklaşımı ve sürükleyici önderliği ile elde ettiği başarılar onun girişimcilik niteliklerini gözler önüne sermektedir.

3. Kadın Girişimciliğini En Çok Etkileyen Devrimler

Bugün her kesimden kadının, erkeklerle eşit olarak kamu hayatına katılma ve çalışma özgüveninin temelleri, Cumhuriyet'in ilânıyla uygulamaya konulan Atatürk'ün yaptığı reformlarla atılmıştır. Tablo 1, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren kadın girişimcilerin piyasaya çıkma fırsatlarını en fazla artırdığı düşünülen alanları özetlemektedir.

Tablo 1: Kadın Girişimciliğini En Çok Etkileyen Atatürk Reformları

Reform Yapılan Alan	Tarih	Açıklama
Eğitim	1921 I. Maarif Kongresi	16-21 Temmuz 1921'de, müfredatın sadeleştirilmesi, yerel ihtiyaçlar ve ilkokuldan başlayarak beceri eğitimi, bilgilerin uygulamayla birlikte öğretilmesi, kız-erkek bütün çocukların eğitimi, topluma yararlı-üretici insan yetiştirme kongrenin öncelikli hedefleridir.
	1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Eğitim Birliği Yasası)	Ayrı ayrı mecralarda yürüyen dinî, resmî ve yabancı eğitim sistemleri kaldırılarak tek bir sistem oluşturulmuştur. Eğitim reformları başlatılmıştır. Kız-erkek bütün çocuklara eğitim hakkı tanınmıştır. 1924-1937 arasında bütün eğitim kurumlarına "uygulamalı eğitim şartı" getirilmiştir.
	1928 Harf Devrimi	Türkçe için özgün bir alfabe oluşturularak okuma-yazma oranlarının hızla yükselmesini sağlayarak kadın erkek eşitliğine katkıda bulunmuştur.
Ekonomi	1923 Türkiye İktisat Kongresi	Kongre kararları ile millî ekonomiyi geliştirme yolunda kararlar alınmıştır. Kapitülasyonların kaldırılması, yerli sanayinin geliştirilmesi için millî ekonominin teşvik edilmesi ve özel sektörün ekonomideki rolünün artırılması için özel girişimin teşvik edilmesi öne çıkan sonuçlardır. Piyasa düzeneklerinin devreye girmesine uygun ticaret hukuku ve mülkiyet önceliği benimsenmiştir.
	29 Ekim 1923 Cumhuriyet İlanı	Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından 24 Temmuz 1923'te Türkiye'nin tam bağımsızlığı dünyada tanınmıştır ve Türkiye Cumhuriyeti Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ilân edilmiştir. Türkiye'nin monarşi yerine cumhuriyet rejimine geçmesi ile iktidarların halk tarafından seçilmesi sağlanarak sivil siyasetin öne çıkması sağlanmıştır.
Yönetim	1924	Din ve devlet işlerini ayıran reformlar, Şeriye Vekâleti ve Halifelik'in kaldırılarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile birey hakları ve ülkede yaşayan her bireye eşit vatandaşlık sağlanması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasasının kabul edilmesi yeni kurulan yönetim biçiminin temellerini sağlamlaştırmıştır.
Kadın-Erkek Eşitliği	1923 Medeni Kanun	Çok-eşliliği yasaklamak ve boşanmayı yasaya bağlamak (Güvenç, 2006: 164) başta olmak üzere kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını yasal olarak güvence altına alınmıştır.
Kadınların Siyasal Hakları	1930-1934	Kadınlara 1930'da belediye seçimlerine katılma, 1933'te muhtar seçme ve seçilme ve 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınması kadınların yerel yönetimlerde ve ulusal siyasette söz sahibi olmasını sağlamıştır.

Kaynak: *Tablo Afetinan (1968) ve Ortaylı'nın (2021a, 2021b, 2022) kitaplarından derlenmiştir.*

4. Türkiye’de Ekonomik Kalkınma Evrelerinin Girişimciliğe Etkileri

Üretimde ve ticaretle girişimcilik, özellikle kadın girişimciliği, ekonominin şartlarıyla ilgili bir faaliyet alanıdır. Cumhuriyet’in 100 yılında, ekonomik kalkınma politikalarının işletmeciliğin, girişimciliğin ve kadın girişimciliğinin gelişmesine etkileri bakımından sekiz evresi aşağıda belirlenmiştir (I. – X. Planlar, 1963-2000; Sezen, 1999; Öztürk, 2008’den oluşturulmuştur):

4.1. 1923 – 1929: Özel Girişime Devlet Teşvikleri, Kabotaj Hakkı

Bu dönemde, İktisat Kongresi kararları doğrultusunda liberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre, girişimcilik teşvik ve desteklerle yürütülmüş, kamuya faydası yüksek girişimlere devlet kolaylıkları ve destekleri sağlanmıştır. 1924’te İş Bankası, Anadolu Sigorta ve Tütüncüler Bankası kurulmuş, 1925’te ise Aşar Vergisi kaldırılmıştır. 1927 yılında Sanayi-i Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Demiryollarının millileştirilmesi ve demiryolu yapımı öncelikli projeler olduğundan TCDD kurulmuştur. Şeker, fişek, çeltik yatırımları, Orman Çiftliği, Gölcük Tersanesi; Hıfzıssıhha Enstitüsü, Ziraat Enstitüsü, Hava Kurumu ve planör üretim tesisleri, Türk-Kuşu, Mensucat fabrikaları, Alpullu ve Uşak şeker fabrikaları, Eskişehir Uçak-Bakım İşletmesi, Kayseri Uçak-Motor Fabrikası, Bünyan Dokuma, 10 tane Bölge-Sanat Okulu, Çimento fabrikası, Cer Demiryolu İşlikleri yine bu dönemde gerçekleştirilen reformlardır.

Bağımsız Türkiye için uygulanması gereken ekonomi politikalarını oluşturmak üzere bir uzmanlar heyeti oluşturulmuştur. Devletin ve özel sektörün ekonomik faaliyetlerde birbirine karışmamasını sağlama, bütçe açıklarının önlenmesi ve paranın değerinin korunması gibi ilkeler doğrultusunda, yabancı bankalar kamulaştırılmış ve özel girişimciliği teşvik etmek için yeni bir bankacılık sistemi kurulmuştur. 1924 Tevhid-i Tedrisat (Eğitim Birliği) Kanunu, eğitim müfredatının toplumsal ve ulusal dayanağını “imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle” üzerinde kurgularken, 1924 Anayasası “eşit yurttaşlık” temeli ve “millî egemenlik” ilkesiyle bütünleşmiştir.

Bu ortamda, ekonominin büyümesi yıllık %10’un üzerinde seyretmiş, uzmanlık meslekleri değer kazanmıştır. Ancak, sermaye birikimi, ticaretle sıkıntılar, örgütleyici yönetici, işletmeci ve tekniker sayısının azlığı dönemin zorluklarıdır. 1926’da kıyılarımızda gemi dolaşımının yönetimi, gümrüklerimizde egemenlik sağlayan kabotaj hakları Türkiye’ye geçince rihimlar ve işletmeleri yeniden düzenlenmiştir. Türk ithalat-ihracat ve iç-hatlarda ticaret ve girişimciliğinin önünün açıldığı sırada 1929 Ekonomik Kriz çıkmıştır.

4.2. 1930 – 1938 Ilımlı Devletçilik: İthal-İkameci Karma Ekonomi, İlk Sanayi Planları

1929 Krizi, ihracatı tarım ürünleri ve hammaddeye dayanan Türkiye’nin ticaretine 1930 yılındaki kuraklıkla birlikte darbe vurmuştur. Artan işsizlik, 1930’de Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu’nu çıkmasını ve T.C. Merkez Bankası’nın kurulmasını hızlandırmış ve mecburen “kapalı ekonomi” düzenine geçilmiştir. 1930’da Atatürk’ün “Devletin iktisadî işlerdeki faaliyet hududunu çizmek ve bu konuda dayanacağı kuralları belirlemek, diğer taraftan vatandaşın teşebbüs ve faaliyet hürriyetini kısıtlamamış olmak, devleti idareye yetkili kılınanların düşünüp tayin etmesi gereken

meselelerdir. İlke olarak devlet ferdin yerine kaim olmamalıdır; ferdin şahsî faaliyeti, iktisadî terakkinin esas membaı olarak kalmalıdır. Fertlerin inkişafına mâni olmamak, bilhassa iktisadî sahadaki hürriyet ve teşebbüsler önünde devlet kendi faaliyeti ile bir mâni vücuda getirmemek demokrasinin en mühim esasıdır.” (Aysan, 1984) şeklindeki açıklamaları “kamu-özel karma-ekonomi,” “ülke-boyu Sanayi Yatırım Planları,” “ılımlı devletçilik” yaklaşımlarını uygulanmasına yol açmış, yurt kaynaklarının değerlendirilmesi amaçlı planların hazırlanmasını sağlamıştır.

İlimli devletçiliğin denenerek geliştirilmesine Birinci 5-Yıllık Sanayi Planı (1933-1937) ve Birinci 5-Yıllık Meslek Eğitimi İnkişaf Planı (1933-1937) uygulamalarıyla başlanmıştır. Buradaki amaç, ülke çapında ağ oluşturan, yerli girdi kullanan sanayi tesisi yatırımları ve işgücünün yetiştirilmesidir. Bu çerçevede, yurt çapında temel tüketim malları sanayileri, baraj yatırımları yapılmıştır. Pamuk, Yün, İpek (iplik, bez, dokuma, kumaş, halı, kilim); Deri, Ayakkabı, Selüloz-Kâğıt, Şeker, Tütün, Çay, Kereste, Kömür, Demir, Çelik türleri, Kiremit, Çini, Kimya sanayileri kuruldu veya genişletilmiş, Devlet Üretme Çiftlikleri kurulmuştur.

Bu dönemde, Sanayileşmek için genel menfaatler doğrultusunda yatırımlarıyla devletin girişimciliğine ve özel girişim korunurken piyasa düzenini geliştirici denetime ihtiyaç bulunmaktadır (Toprak, 2020: 231). 1933 yılından itibaren devlet yatırımları çeşitlenerek artmıştır (Şekerler, 2010: 93). Ekonomiye düzenleyici müdahalelerin artması yanında, kamu girişimiyle sanayileşmenin büyük boyutlara ulaşmış ve KİT’ler (Kamu İktisadi Teşebbüsü) kurulmuştur. Özel girişimlere kredi sağlaması için 1933’te kurulan Halk Bankası, Sümerbank ile madencilik girişimleri için 1935’te kurulan Etibank aracılığıyla özel-kamu işletmelerinden işkolu geliştirilmesi sağlanmıştır. Maden Tetkik Arama (1935), Şişe-Cam (1935), SEKA-Kâğıt (1936) yine bu dönemde kurulmuştur. Fabrika-içi okullar, teknik işgücünün kurum-içi ve kurum-dışı mecburi hizmet karşılığı yetiştirilmesi, işbaşında işçi eğitimleri ve yan sanayiden tedarik bağlantıları, tarım ve sanayide standartlar ve denetim düzeni etkinleştirilmiştir. Özel girişimcilik için yeni fırsatlar, taşımacılık ve mevsimlik işçi arzı yükselmiştir.

İkinci 5-Yıllık Sanayi Planı (1938-1942) ve İkinci 5-Yıllık Meslek Eğitimi İnkişaf Planı (1938-1942) yürürlüğe konmuştur. Bu planların amacı, ara ve yatırım malı imalât sanayi tesisleri kurulması ve işgücünün yetiştirilmesidir. Karabük Demir-Çelik fabrikası 1938’de tamamlanmıştır. Türkiye’nin sanayideki atılımları, özellikle ağır sanayi ve uçak fabrikaları girişimleri dönemin diğer dikkat çekici gelişmeleridir.

4.3. 1939 – 1945: Devletçilik

Dönemin gelişmeleri devletçilik ilkesinin elde olmayan sebeplerle daha katı olarak uygulanmasını gerektirmiştir. Savaş şartları yüzünden İkinci Sanayi Planı durdurulmak zorunda kalınmıştır. Çalışan nüfustan oluşan büyük bir orduyu hazır tutma gereği, silâh ve güvenlik harcamaları için alınan borçlar, destekleme ve teşviklerin kaldırılması, sınırların karşılıklı kapanması, taşımacılık zorlukları, yurt içinde ve dışında temel malların darlığı, fiyat artışları, yeni vergiler koyma zorunlulukları, denk-bütçe çabaları gibi birçok etken girişimcilik alanının daralmasına yol açmıştır. Bunlara rağmen, Savaş sırasında gerekli olacak tedarigi sağlamak için yine de yurtiçi üretimin artması gerekmiştir.

Örneğin, II. Dünya Savaşı sırasında petrol aramaları Batman, Botan, Garzan'da petrol bulunmasıyla sonuçlanmış, ilk rafineri kurulmuştur. Tasarruf ve yerli malı haftalarıyla yurttaşlar bilinçlendirilmiştir.

4.4. 1946 – 1960: Liberal Ekonomiye Geçiş

II. Dünya Savaşı'nı 1945'te Almanya'ya karşı Rusya-İngiltere-ABD'nin kazanması ile ülkenin Batı tarzı demokrasi ve liberal ekonomi yönündeki gelişimi öne çıkarılmıştır. 1946'da tek-partili rejimden çok-partili demokratik rejime geçiş gerçekleşmiş, muhalefet partileri kurulmuştur. Hükûmet, devletçiliği gevşeten kararlar uygulamaya koymaya başlamıştır. Savaş'tan sonraki bu ortamın girişimcilere umut verici fırsatlar sunmakta olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, Marshall Yardımı'nın karşılığında Türkiye, ağır sanayi yatırımlarından vazgeçilmesi, yabancı sermayenin serbest bırakılması ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olunması gibi ekonomik ve siyasi talepleri karşılamıştır. 1947'de Türkiye "Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası"na (IBRD, bugünkü Dünya Bankası-DB) ve "Uluslararası Para Fonu"na (IMF) üye olmuştur. 5 Haziran – 4 Temmuz 1947'de ABD politikalarını kabul eden Marshall Yardım Anlaşması imzalanmış ve 1952 itibarıyla Türkiye NATO'ya üye olmuştur.

Marshall Yardımı ile 1948-1952 yılları arasında Türkiye'ye toplam 352 milyon dolarlık yardım yapılmıştır. Bu yardım, Türkiye'nin tarım, madencilik, karayolları, havaalanları yapımı, kömür çıkarma, hafif sanayi/küçük girişimcilik ve çimento sektörlerine aktarılmıştır. ABD'den, traktör, demiryolu rayı, vinç, vagon, demir inşaat malzemesi, su ürünleri avı için alet satın alımında kullanılmıştır. Bu yardım, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamış olsa da yardımların büyük bir kısmı devlet eliyle kullanılması özel girişimciliğin önünde engeller oluşturmuştur.

Demokrat Parti döneminde kamu yatırımcılığı ve işletmeciliği devam etmiş, ekonomik büyüme karma-ekonomi ile sağlanmıştır. İkinci Sanayi Planı'nın durdurulmasından sonra Türkiye'de tarıma dayalı sanayi yatırımları politikaları önem kazanmıştır. Üretimin katma değerini, girişimcinin ve üreticinin sermayesinin birikimini korumak, döviz tasarrufu ve yatırımın geri dönüşünü sağlamak üzere, "ithal ikamesi" ile koruma düzeni kurulmuştur. İthal ürünlerin yerli üretimi artırılarak ithalat, yerli ürünlerle ikame edilmiştir. 1954-1980 arasında, ithal ikamesi uygulaması, Türk girişimcisinin sermaye birikiminin en etkin aracı olmuştur.

Bu dönemde, Sümerbank dokumacılıkta ihracat yapacak kapasiteye ulaşmıştır. Tarımda; Et-Balık Kurumu gibi yeni KİT'ler, Silolar, Un Fabrikaları kurulmuş, Tarım-Kredi ve Tarım-Satış Kooperatiflerinin etkin işletmecilikle geniş çiftçi kitlelerine hizmet vermeleri sağlanmıştır. Taban fiyat ve tarım desteklemeleri birçok ürüne yayılmış, şeker fabrikaları, kuruyemiş işletmeleri kurulmuştur. Ayrıca, çay, yağ gibi ürünler üst-birliklere kavuşmuş, bakliyat, yağ-meyve sebze teşviklerle ürün bolluğu sağlanmıştır.

Bunların yanı sıra, Yabancı Sermaye, Petrol ve Maden Kanunları çıkarılmış, TKİ kömür (linyit, kok) ve Karadeniz Bakır kurulmuş, ayrıca krom, kurşun, demir, kükürt istihracı artmıştır. Demir-çelik, gübre, amonyak, gaz-maskesi gibi fabrikalar ile yıkama, arıtma, imalât aşamalarına geçilmeye

başlanmıştır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) (1952) kurularak Batman Rafinerisi geliştirilmiş, işlenip sevk edilen ürünümüz artmıştır. Ayrıca, ithal ham petrolü ince süzen Mersin ATAŞ Rafinerisi kurulmuştur. Temel ara malı sektörünü geliştirmek için 11 Mayıs 1960'ta kurulan Erdemir Demir-Çelik (2. Demir-Çelik) Karadeniz Ereğlisi'nde kamu eliyle resmen kurulan şirket olmuş, yatırımı 42 ay sürmüş ve 14 Mayıs 1965'te işletmeye alınmıştır.

Bu uygulamalar sayesinde refah ve eğitim düzeyi yükselmiş, kentleşme başlamıştır. Türkiye, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) başvurmuş, 2004 yılında AB tam üyelik müzakere süreci resmî olarak başlamıştır (Bülbül, 2007: 84-85).

1950-1960 yılları arasında, Türkiye'nin sanayi üretimi ile ihracat artmış, milli geliri %7-8 oranında büyümüştür. Yine de dış borç azalırken enflasyon ve piyasadaki ithal ürün sayısı artmış, gelir dağılım dengesi bozulmuştur.

4.5. 1961-1979: İthal-İkameci Planlı Karma-Ekonomi Dönemi

1963-1983 yılları arasında uygulanan planlı dönem, Türkiye ekonomisinin önemli bir büyüme ve kalkınma sürecine girmesine katkı sağlamıştır. Özel kesim girişimcilerine bol teşviklerle uygulanarak çok verimli sonuçlar alınmıştır.

Türkiye Tüketim Malları Sanayilerini tamamladıktan sonra 1960'ta Ara-Malları Sanayilerine adımını atmıştır. Kamu-özel karma-ekonomi III. Plan kapsamında "Ara-Malı Sanayileri tamamlanmıştır. Tam Sermaye Malı Sanayileri için 21 adet "ağır sanayi" temeli atılmaya başlandığı sırada IV. Plan uygulamaya konmuşsa da 24 Ocak 1980 kararlarıyla serbest piyasa kurallarına geçiş yapılarak ithal ikameci politikalar geri plana düşmüştür. 12 Eylül 1980 darbesi uygulamayı sekteye uğratmış, karar kurumları ve kurullarının çalışma prensipleri değiştiğinden büyük sanayi kuruluşları ve girişimciler yapısal olarak daha öngörülmez bir ortamın içine girmiştir.

4.6. 1980 – 1989: İhracata Yönelik Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş

Açık ekonomiye geçiş, Türkiye'de, girişimciliğin dönüm noktası olmuştur. 24 Ocak 1980 kararları ile karma-ekonomide serbest piyasa şartlarına uygun ekonomik politikalara uyumu içeren ihracat odaklı sanayileşme stratejisinin benimsenmesidir. Yine, bir ara-yıl programından sonra V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984-1989) açık ekonomiye geçişi düzenlemek üzere uygulamaya konmuştur. Örneğin, 32 sayılı 1989 tarihli Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu değişikliği ve malî serbestlik amaçlı kurumsal ve yapısal değişiklikler, sınırları aşan sermaye hareketlerini rahatlatmak üzere yapılmıştır. Dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamak üzere ülkede ihracatçı girişimcilik ekosisteminin oluşması önem kazanmış; geniş girişimcilik destekleri verilmiş, kadın kooperatifleri kurulmuş, işyeri açma kolaylıkları getirilmiştir. Bu on yıllık sürede, Türkiye ihracat odaklı girişimciliğe fazlasıyla uyum sağlamıştır.

4.7. 1990 – 2000: Yükselen Pazarların Sarsıntılı Dönemi

Küreselleşme değişken Yükselen Pazar koşullarında sarsıntılar doğurduğundan, mevcut girişimcilerin oynaklığa uyum sağlamalarını gerektiren ve yeni girişimcilerin de uygulamaya geçmesini zorlaştıran bir ortam vardır. Yükselen pazarlardaki oynaklığın Türkiye'ye etkilerine ek olarak, 1993'teki büyük bütçe açığı 1994'te Türkiye'yi derin bir mali krize sokmuştur. 1996'da AB ile Gümrük Birliği düzenlemeleri yürürlüğe girmiştir. 1999 Marmara Depremleri (Gölcük, Düzce) bunlarla birleşince girişimcilerin de dahil olduğu her iş kolunu olumsuz etkileyen Şubat 2001 Ekonomik Krizi'ni getirmiştir.

4.8. 2001 Sonrası: Küçülmüş Devlet, Küresel Piyasalar Dönemi

2001 krizi, Türkiye ekonomisinde önemli bir dönüşüme yol açmıştır. Kriz sonrasında, kamu işletmeleri özelleştirilmiş, rekabeti artırıcı önlemler alınmış ve piyasanın serbestleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu değişiklikler, devletin ekonomideki katalizör ve kolaylaştırıcı rolünü azaltıp ithalata daha açık bir ekonomiye geçişe yol açmıştır. Yerli girişimciler için fırsatlar daha sınırlı hale geldiğinden girişimcilerin rekabet gücü azalmış ve bu durum pazar payı kayıplarına iflaslara ve yol açmıştır. Girişimcilik için gerekli olan altyapı, finansman ve teşviklerin yetersizliği, girişimcilik ekosisteminin gelişmesini geciktirmiştir.

Bunun yanı sıra, Türkiye'nin dış-ticaretinin yoğun olduğu komşu ülkelerdeki istikrarsızlıklar Türk girişimcileri için iş kaybına yol açmıştır. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz, Türkiye ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. 2008-2012 krizinin ardından KOBİ'leri ve kadın ve genç girişimcileri teşvik programları sayesinde temel altyapı oluşmaya başlamıştır.

2011'den itibaren Orta Doğu'dan gelen sığınmacıların büyük ölçüde Türkiye'nin kaynaklarıyla finansmanı, 2019-21 Covid-19 Salgını'nın sebep olduğu iş kayıpları yanında, 2021-2022 küresel tedarik zinciri krizi zorlayıcı bir ortam yaratmaktadır. 2022 Ukrayna-Rusya Savaşı'nın sebep olduğu enerji fiyatlarındaki yükselişin yanı sıra, limanlardaki yoğunluklar, küresel boyuttaki siyasal sorunlar ve iklim değişiklikleri gibi etkilerin bir araya gelmesi sonucunda Türkiye'nin bir "Küresel Ekonomik Kriz" ortamındadır. Bu durum, kadın girişimciler dâhil birçok kesimin desteklenme ihtiyaçlarını karşılayabilecek kaynakları daraltmaktadır.

6 Şubat 2023'te, Kahramanmaraş-Pazarcık'ta meydana gelen 7.7 büyüklüğündeki deprem ve artçıları 50.000'den fazla can kaybına yol açmıştır. Depremin getirdiği ekonomik kayıplar ve yardım çabaları, girişimcileri baskı altına alan şartlar yaratmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de, çoğu üretim becerileri ile piyasaya katılan kadın girişimciliğinin diğer Yükselen Pazar ülkelerine göre daha yavaş büyümesinin sebepleri ekonomik politikalarla ilişkilendirilmelidir.

5. Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Geliştiren ve Destekleyen Politikalar ve Kurumlar

Sönmez ve Toksoy (2014), Türkiye'de girişimciliğin öneminin kavrandığını ve hükümetin girişimciliği desteklemek için politikalar geliştirdiğini vurgulamaktadırlar. 1990'ların başından bu

yana, Türkiye'de kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından kadın girişimciliği geliştirme faaliyetlerinde bir artış olmuştur (Ecevit, 2007). 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye adaylığının onaylanmasından itibaren, 2007 yılına kadar Katılım Öncesi Mali Yardım Programı, AB'nin kadın güçlendirme projelerini finanse etmiştir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023). Bu sayede, kadınlar için oldukça yavaş hareket eden girişimcilik ortamı; AB müktesebatı ile uyum için çıkarılan politikalar, bilgi ve deneyim paylaşımı, iş birliği ve finansman fırsatları, teknik ve stratejik destek ve en iyi uygulama örnekleri sağlayan çalışma gruplarının, programların ve destek kuruluşlarının kurulmasına yol açarak başka bir seviyeye taşınmıştır.

Türkiye'de girişimciliğin gelişmesini ve KOBİ'lerin desteklenmesini amaçlayan en önemli kurum, 1990 yılında kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB)'dir. KOSGEB, KOBİ'lerin teknolojik yeniliklere hızlı bir şekilde uyum sağlamalarını ve faaliyetlerini, rekabet güçlerini artırarak ekonomiye katkılarını artırmayı hedeflemektedir. KOSGEB, kadın girişimcilere teknik, yönetsel ve pazarlama desteği sağlamaktadır. Kadınlar da dâhil olmak üzere genel ve özel hedef gruplar için uygulamalı girişimcilik eğitimleri düzenlemekte ve bu programlar için ücret talep etmemektedir (Maden, 2015). KOSGEB İleri Girişimci Desteği kapsamında 18 bin işletmeye 1,5 milyar TL, Geleneksel Girişimci Desteği kapsamında ise 42 bin işletmeye 335 milyon TL destek sağlamaktadır ve kadınlar bu destekler içinde sırasıyla %25 ve %42 oranında temsil edilmektedir (Kurt, 2022).

Türkiye'de ortak programlar ve projeler yürüterek girişimcilik ekosistemini destekleyen birçok kurum daha mevcuttur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, belediyeler ve üniversiteler gibi çeşitli kurumlar aracılığıyla kadın girişimcilere destek sağlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, mikro kredi, eğitim ve mentorluk gibi çeşitli programlar aracılığıyla kadın girişimcilere destek sağlamaktadır. Özel sektör, kadın girişimcilere yönelik finansman, eğitim ve danışmanlık gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır.

6. Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Zorluklar

Uygulanan politikalara, kurumlara ve imkânlarla rağmen, Türkiye'de girişimcilikte cinsiyet farkı giderek azalmakla birlikte devam etmektedir. Kadın girişimciliğini teşvik programlarının ilk değerlendirmeleri, kullanıcıların çoğunun erkek olduğunu, bu tür programların yardımıyla iş kurmaya başlayan az sayıda kadının ise ev tabanlı el sanatları işletmelerinde yoğunlaştığını göstermektedir (Soyak, 2010). Bunun sebebi, kadın girişimcilerin işletmelerini kurarken ve yürütürken erkek girişimcilere göre daha farklı engellerle karşılaşmaları ve daha zorlu bir süreç yaşamalarıdır (De Vita vd., 2013).

Ecevit'e (2007) göre, düşük ücretli işlerde çalışmak ve kötü koşullarda iş yapma gibi durumlar, pazarlık gücünün eksikliği, gayri resmi sektörde geçici, yarı zamanlı, sözleşmeli ve ev tabanlı istihdam gibi standart dışı işlerde çalışma, işe alım, ücretlendirme ve terfilerde ayrımcılık, ev işleri

ve aile işletmelerinde ücretsiz çalışma ve ev içi emeğin kullanımında cinsiyet rollerine dayalı dağılım ekonomik hayattaki temel kadın-erkek eşitsizlikleridir. Şahin (2009), Türk pazarının yükselmekte olan yapısıyla birlikte, toplumun bazı kesimlerinde kadın rolleriyle ilgili önyargıların, yetersiz eğitimin, bazı ailede olumsuz tepkilerin, aşırı iş yükünün, finansman bulma güçlüğüünün, erkeklere kıyasla kadınların güvenilirlik kazanmak daha çok çaba göstermesi gereğinin ve iş ortamında kadınların kişisel özgürlüklerini kullanabilmelerine olan ihtiyacın artmasının kadın girişimcilerin yüz yüze geldiği yaygın sorunlar olduğunu belirtmektedir.

Buna göre, kadın girişimcilerin karşılaştığı zorluklar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2: Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Karşılaştığı Zorluklar

Konu	Zorluklar
Genel/sistemsel sorunlar	Kadın girişimcilere yeterince destek verilmemesi, kadın girişimci derneklerinin eksikliği.
Eğitim	Kadınların görece düşük eğitim seviyeleri, girişimcilik eğitiminin yaygın olmaması ve düşük kaliteli girişimcilik eğitimi
Ekonomik ve finansal ortam	Sermaye eksikliği, kaynaklara erişimde zorluk, ekonomik istikrarsızlık, yasal desteğin eksikliği ve erkek egemen sektörlerde çalışma zorluğu.
Toplumsal normlar	Geleneksel inançlardan gelen baskı, ataerkil cinsiyet normları ve basmakalıp tutum ve tepkiler, meslekte cinsiyet ayrımı, erkeklerden daha düşük konum, çocuk bakımındaki cinsiyet rolleri, erken evlilik, boşanmış kadınlara karşı tavırlar, cinsel ve duygusal taciz.
İş-yaşam dengesi	Cinsiyete dayalı rol ayrışması; kadınların ev ve iş hayatlarını uyumlu hale getirmesine yardımcı olacak destek araçlarının eksikliği ile girişimciliğin yüksek talepleri arasında çelişki oluşması.
Mesleki iş ağlarına katılım	Çalışmak için izin isteme, kısıtlı toplumsal ağlar, kadın girişimci rol modelinin bulunmaması ve kadınların yerel, düşük ücretli çalışma konumlarında tutulması.
Kamu kesimi işlem süreçleri	Kanunlardan kaynaklanan engeller ve rüşvet.
Sorunlu müşterilerle uğraşmak	Daha düşük eğitim seviyelerinin ve daha sınırlı beceri dizgelerinin kadınlarının sorunlu müşterilerle başa çıkmasını zorlaştırması.
Kurumsal	İnsan sermayesi yetersizliği; kadın girişimci örgütlerinin sektörlerdeki gelişmeler hakkında bilgi eksiklikleri nedeniyle filiz girişimlerin danışma desteği bulamamaları; daha küçük toplumsal ağlarda bulunmak nedeniyle erkeklere kıyasla daha fazla mücadele vermek zorunda kalmaları.

Kaynak: Tablo Ecevit, 1993; Şekerler, 2006; Özar, 2007; Özkaya, 2009; Soysal, 2010; İnce, 2010, 2012; Karataş-Özkan vd., 2010; Çetindamar vd., 2012; Göksel, 2013; Cici, 2013; Kim ve Sherradon, 2014; Aşkın ve Barış, 2016; Tekin, 2018; Erol ve Çiçek, 2020; Güneş ve Şekerdil (2021)’in çalışmalarından derlenmiştir.

7. Türkiye Ekonomisinin ve Kadın Girişimciliğinin Durumu

Atatürk’ün kadınların toplumsal, ekonomik ve bireysel alanlarda gelişebileceği bir ülke inşa etme azmi, Cumhuriyet kurulurken 1923’teki şu ünlü hitabından anlaşılmalıdır: “Bir toplum, cinslerden yalnız birinin yeni gerekleri edinmesiyle yetinirse, o toplum yarıdan fazla güçsüzlük içinde kalır. Bir millet ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı esas olarak kabul etmek zorunluğundadır. Son asırlarda bizim toplumumuzun başarı gösterememesinin sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlik ve kusurdan doğmaktadır” (Afetinan, 1968).

Atatürk'ün girişimci ruhunun yansımaları gelişmişlik ve ekonomik göstergelerinde kendini göstermektedir. 15 trilyon 11 milyar 776 milyon lira (TÜİK, 2023) ile dünyanın 19. en büyük ekonomisi haline gelmesi (Dünya Bankası – DB, 2022) ve önemli bir küresel oyuncu olarak G-20 arasında olması dikkat çekicidir. Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 10.590 dolardır (DB, 2022). IMF (2023), kişi başına düşen 13 bin 384 dolar ile en büyük 20 ekonomi içinde Türkiye'nin 2023 yılında 17. sırada yer alacağını öngörmüştür. Türkiye, İnsani Gelişme Endeksi'nde 196 ülke içinde 2017'de 71. sıradayken, 2022'de 48. sıraya yükselmiştir (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı – UNDP, 2022). Diğer yandan, Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği raporuna göre Türkiye 148 ülke arasından 129. sırada yer almaktadır (WEF, 2023). Aynı raporun ekonomiye katılım ve fırsat sıralamasında Türkiye 133., eğitime erişim sıralamasında ise 99. Sırada bulunmaktadır.

Tablo 3, hızlı gelişen ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa ve Orta Asya, Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve dünyanın ortalama derecelendirmeleri arasında Türkiye'nin yerini göstermektedir.

Tablo 3: Türkiye'nin İnsani ve Cinsiyete Göre Gelişme Endekslerinde ve GSYİH göstergelerinde karşılaştırmalı durumu, 2021-2022

	İnsani Gelişme Endeksi Sıralama 2017*	İnsani Gelişme Endeksi Sıralama 2022*	İnsani Gelişme Endeksi Değer*	Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Değer*	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (milyon dolar)**	Kişi Başına Düşen Gelir (dolar)**
A.B.D.	10	21	0,921	1,001	25,462,700	77,530
Türkiye	71	48	0,838	0,937	905,988	10,590
Rusya Federasyonu	49	52	0,822	1,016	2,240,422	35,770
Çin	90	79	0,768	0,984	17,963,171	21,250
Meksika	77	86	0,758	0,989	1,414,187	21,060
Endonezya	113	114	0,705	0,941	1,319,100	14,250
Hindistan	131	132	0,633	0,849	3,385,090	8,210
OECD ortalaması	-	-	0,899	0,985	1,653,245	55,363
Avrupa ve Orta Asya ortalaması	-	-	0,796	0,961	25,192,038	43,541
Dünya ortalaması	-	-	0,732	0,958	101,002,997	20,510

* **Kaynak:** 10 Temmuz 2024 tarihinde undp.org adresinden alınan veri

** **Kaynak:** 10 Temmuz 2024 tarihinde worldbank.org adresinden alınan veri

Türkiye'de 15 yaş ve üstü nüfus için istihdam oranı %47,5'tir; istihdam edilenlerin %71,5'i erkek, %30,4'ü ise kadındır (TÜİK, 2022). Bu bulgu, kadınların istihdam oranının erkeklerin yarısından az olduğunu göstermektedir. Verileri nedenleriyle birlikte yorumlayabilmek için Tablo 4, istihdam oranlarını ve istihdam edilmeme nedenlerine ilişkin 2017 ile 2022 yıllarına karşılaştıran rakamlar sunmaktadır. Tablo 5 ise istihdam edilenlerin işteki durumu ve cinsiyet oranlarını aynı yıl aralığında sergilemektedir.

Tablo 4: Türkiye’de 15+ Yaşlarda İşgücüne Katılmayan Nüfusun Nedenlere Göre Dağılımı: 2017 – 2022 Karşılaştırması

	Toplam (%)		Erkek (%)		Kadın (%)	
	2017	2022	2017	2022	2017	2022
İşgücüne katılım oranı	47,1	47,5	65,6	71,5	28,9	30,4
İşgücüne katılmama nedeni						
<i>İş bulma ümidi olmayanlar⁽¹⁾</i>	2,3	5,7	4,8	9,2	1,3	4,2
<i>İşbaşı yapabilecek olup iş aramayanlar</i>	8,8	3,9	12,4	3,9	7,4	3,9
<i>Mevsimlik İşçiler</i>	0,2	0,2	0,1	0,4	0,3	0,2
<i>Evde ev işleriyle meşgul</i>	40,1	32,3	-	-	56,2	46,5
<i>Öğrenimde / Meslek Eğitiminde</i>	15,4	16,8	26,0	25,4	11,1	13,0
<i>Emekli</i>	15,3	16,5	40,7	40,2	5,0	6,1
<i>Çalışamaz halde</i>	14,2	15,9	16,7	16,3	13,2	15,8
<i>Diğer⁽²⁾</i>	6,1	8,6	4,1	4,7	6,9	10,3

(1) İşbaşı yapabilecek olup iş bulacağına inanmadığı için iş aramayan kişilerdir.

(2) Ev işleriyle meşgul, mevsimlik geçici işçi, öğrenci, mülk geliri sahibi, emekli, engelli olduğu gibi nedenlerle iş aramayan, ancak (karşısına sigortalı ve/veya sürekli) bir iş imkânı çıktığında çalışmaya hazır kişilerdir.

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017, 2023

Türkiye’de düşük seyreden işgücüne katılım oranı, işgücüne katılmayanların gerekçelerini önemli kılmaktadır. İş bulma ümidini yitirmiş kadın sayısı üç kat artmıştır. Kadınlarda işbaşı yapabilecekken iş aramayanlarda %3,5 ve ev işleriyle meşgul olanlarda %9,7 oranındaki düşüşler de iş ve gelir artışı arayışına işaret etmektedir. Gelir arayışı anlamında kadınların eğitime, emekliliğe ve çalışamaz duruma geçişleri ve çalışmamanın diğer nedenlerindeki artış dikkat çekicidir. Özetle, krizin, işgücüne dâhil olmayan kadını daha yüksek oranlarda gelir arayışına soktuğu görülmektedir.

Tablo 5: İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu ve Cinsiyet Oranı: 2017-2022 Karşılaştırması

	Toplam%		Erkek%		Kadın%	
	2017	2022	2017	2022	2017	2022
İşteki Durum						
<i>Maaşlı, ücretli, yevmiyeli</i>	67,2	70,9	69	70,4	63	71,7
<i>İşveren</i>	4,7	4,5	6,2	5,9	1,2	1,7
<i>Kendi hesabına çalışan</i>	17,1	16,7	20,4	20,1	9,7	9,5
<i>Ücretsiz aile işçisi</i>	11,1	7,9	4,4	3,5	26,1	17,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri: 2017, 2022

Maaşlı, ücretli veya yevmiyeli çalışan kadınlar son beş yılda %8,7 oranında artmıştır. 2017’den büyük girişimciler (işverenler) %0,5 oranında artarken, küçük girişimciler (kendi hesabına çalışanlar) %0,2 oranında azalmıştır. Ayrıca, erkek işveren sayısı kadın işveren sayısının yaklaşık 3,5 katıyken, kendi hesabına çalışan erkek sayısı kadınların iki katıdır. Ücretsiz aile işçiliğinin %8 oranında düşmekle birlikte ücretsiz kadın aile işçileri erkeklerin beş katıdır. Veriler kendi hesabına çalışan ve ücretsiz aile

işçisi kadınların işgücüne katılım düzeylerinin arttığını ve girişimci kadınların şirketini büyüterek işveren haline geldiğini göstermektedir.

Bunların yanı sıra, okuma yazma bilmeyen kadınların işgücüne katılma oranı 2022 yılında %13,9, lise altı eğitilmiş kadınların katılım oranı %27,1, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %36,1, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların katılım oranı %43 ve yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %68,8'dir (TÜİK, 2022). Önceki araştırmalar, üniversite mezunu kadınların girişimci olma olasılığının erkeklerden daha yüksek olduğunu gösterdiğinden (Yetim, 2002: 86), eğitim seviyesinin kadınların toplumsal konumunu ve istihdam fırsatlarını etkileyen önemli etkenlerin başında geldiği söylenebilir.

Türkiye'de 13789 adet girişim sağlık teknolojileri, siber güvenlik, gıda ve içecek, mobil oyun, sosyal medya, e-ticaret, finans teknolojileri gibi farklı sektörlerde Türkiye'de ve dünyada büyümeye devam etmektedir (Startups Watch, 2023a). Özellikle son on yılda Türkiye, giderek artan sayıda kadın girişimcinin geliştiğine tanık olmuştur. 2022 yılında yapılan 460 milyon dolarlık yatırımın %21'i kadın girişimcilere yapılmış, kadın girişimcilerin yatırım aldıkları miktar ise toplam yatırımın %39'unu oluşturmuştur (Startups Watch, 2023b). Çoklu kaynaklı bir inceleme sonucunda Türkiye'de 170.000 civarında faal kadın girişimci olduğu tahmin edilmektedir. Armut.com kurucusu Başak Taşpınar Değim, Trendyol kurucusu Demet Mutlu, BigChefs kurucusu Gamze Cizreli, Bebishop kurucusu Hande Çaydaşı, Bonvagon.com kurucusu Demet Candemir, E-Brand Value kurucu ortağı Ayşe Akçura, Bluedot kurucu ortağı Selinay Filiz Parlak ve ülkemizden 1 milyar dolar üzerinde değerlendirilen "unicorn" (tek boynuzlu at) girişimlerden Insider kurucusu Hande Çilingir ve Reeder kurucu ortağı Sezen Sungur Saral başta olmak üzere artan sayıda kadın girişimci hem ulusal ve küresel platformlarda isimlerini duyurmakta hem de akademisyenlerin dikkatini çekmektedir.

8. Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışma, Atatürk'ün girişimcilik vizyonunun ve Cumhuriyet reformlarının, Türkiye'deki kadın girişimciliği üzerindeki etkisini inceleyerek literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Atatürk'ün liderliği ve reformları, kadınların iş gücüne ve girişimcilik faaliyetlerine katılımını artırmış ve bu katkının 100 yıl sonra dahi etkisini sürdürmektedir. İlgili yazında genellikle ekonomik ve kültürel faktörlere odaklanılırken, bu makale Atatürk'ün stratejik düşünce ve reformlarının kadın girişimciliğine katkısını tarihsel ve politik bir perspektifle ele almaktadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye, genç ve dinamik bir nüfus geliştirmiştir (Cici, 2013). Carland vd. (1996) belirlediği girişimci kişilik özellikleriyle örtüşen stratejik risk alma ve yenilikçi yaklaşımıyla Atatürk, özellikle kadınların girişimciliğe katılımını teşvik eden reformlar yoluyla Türkiye'ye önemli bir miras bırakmıştır. Türklerin kültürel kadın eşitliği geleneği ile Atatürk'ün erken Cumhuriyet döneminde başlattığı kadın hakları reformları, Türk kadın girişimciler için güçlü bir sosyo-kültürel temel oluşturmuştur. Ülkedeki canlı eğitim faaliyetleri ortaya aydınlanmış bir kadın nüfusu çıkarmıştır. Doğum oranındaki düşüş, hayatta kalma beklentisindeki yükselme, iyileştirilmiş sağlık ve eğitim hizmetleri, insan sermayesinin gelişmesine olumlu katkılarda bulunmuştur. Bununla

birlikte, tek gelirli aileleri geçindirmek güçleştiği için kadın istihdamı hızla yükselmekte; kadın girişimciliğine ilgi de koşut olarak artmaktadır.

Son on yılda, Türkiye'nin yaşadığı bölgesel siyasi sorunlar ve artan göç baskısı, kadın girişimciler için istikrarsız bir iş ortamı yaratmıştır. Gelişmiş pazarlara kıyasla daha düşük performans gösteren kadın girişimciler, finansman bulma, sosyal destek ve toplumsal ağlara katılım konularında zorluklar yaşamaktadır (De Vita vd., 2013; Şahin, 2009). Mikro kredi gibi finansal destekler, kırsal bölgelerde yaşayan ve dar gelirli kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımını teşvik etse de kadın girişimci ve filiz işletme sayıları artmakla birlikte cinsiyet eşitliğini sağlayacak boyutta değildir.

Bu durumun sebeplerini inceleyen çalışmalar kadın girişimcilere daha açık ve verimli bir girişimcilik ekosistemi sağlayabilmek için çok sayıda öneri geliştirmiştir. Aşağıdaki Tablo 6 Türkiye'de kadın girişimciliği için önerilen politikaları özetlemektedir:

Tablo 6: Türkiye'de Kadın Girişimciliğini Geliştirmek için Öneriler

Öneri	Kaynak	Uygulama Alanları
Kapsayıcı kalkınma anlayışı ile kadın girişimcilerin güçlendirilmesi	Cici (2013), Şekerler (2006), Çetinkaya-Bozkurt vd. (2012), Keyifli vd. (2022), Tunç (2018, 2023)	Eğitim ve danışmanlık hizmetleri, kredi ve destek programları, iş fırsatları, sosyal destek, kadın girişimciliği için veri toplama, araştırma, analiz ve geliştirme çalışmaları, kamu – özel sektör işbirlikleri, cinsiyet eşitliği politikaları
Kadın girişimcilere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin artırılması	Cici (2013), Çetinkaya-Bozkurt vd. (2012), Keyifli vd. (2022), Tunç (2018, 2023)	Toplumsal farkındalık çalışmaları, kadın girişimciliği için pozitif ayrımcılık,
Kadın girişimcilere yönelik finansal desteklerin sağlanması	Cici (2013), Çetinkaya-Bozkurt vd. (2012), Keyifli vd. (2022), Tunç (2018, 2023)	Yasal düzenlemeler, krediler, hibeler ve diğer destek mekanizmaları
Kamu hizmetlerinde kadın girişimcilere yönelik bürokratik engellerin kaldırılması	Cici (2013)	İş kurma süreçleri, lisans ve ruhsat süreçleri ve mali işlemler ile ilgili yasal ve idari düzenlemeler
Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi	AB (2013), Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (2022)	Ulusal ve uluslararası politikalar, kamu-özel sektör iş birliği, toplumsal farkındalık

Türkiye'de kadın girişimciliğinin tarihi, sosyo-ekonomik ve politik çerçevesi ve yukarıdaki bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye'de kadın girişimciliğinin geliştirilmesi için, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendiren, kadınların işgücüne katılımını artıran ve yasal-idari düzenlemeleri kadın girişimciler için daha erişilebilir hale getiren kapsamlı bir stratejinin gerekli olduğu görülmektedir. Ayrıca, kadınları üst yönetim pozisyonlarında veya başarılı girişimciler olarak görerek büyüyecek geleceğin kadın girişimcilerinin daha fazla eğitim almaya ve nitelikli işler seçmeye motive olacakları düşünülmektedir. Dolayısıyla, eğitim kalitesinin artırılarak işgücü piyasasında nitelikli insan kaynağının artması sağlanmalıdır. Bunu sağlamak için devlet kurumlarının yanı sıra, bu konuda üniversite-özel sektör işbirliklerinin, teknokentlerin, teknoloji transfer ofislerinin, kuluçka ve hızlandırıcı merkezlerinin anahtar görev göreceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, Atatürk'ün stratejik düşünce kapasitesinin, girişimci vizyonunun ve Cumhuriyet reformlarının, Türkiye'deki kadın girişimciliğinin gelişimine olan katkılarını değerlendirmektedir. Atatürk'ün dönüştürücü liderliği ve vizyoner politikaları, kadın girişimciler için güçlü bir ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Makale Türkiye'de kadının ulaştığı konumu ve girişimcilik öyküsünü ortaya koymaktadır. Türkiye'de kadın girişimciliği sosyo-ekonomik ve demografik verilerini, önerilerle birlikte sunarak kadın girişimciliğinin bağlamı ile ilgili yazını genişletmektedir. İleride yapılacak araştırmalar Türkiye'de kadın girişimciliğinin tarihsel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel kökenleri ile eğitimin ve istihdam olanaklarının kadın girişimciliğine etkisini inceleyerek kadın girişimciliği politikalarının geliştirilmesine ve uygulanmasına katkı sağlayarak ilgili yazına katkıda bulunabilir.

Kaynakça

- AB. (2013). Avrupa Komisyonu Strateji ve Politikaları – Cinsiyet Eşitliği. Erişim tarihi 10 Ekim 2023, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/epo_campaign/131128_country-profile_turkey.pdf
- Afetinan, A. (1968). Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, İstanbul: MEB Yayınları
- Aidis, R., Weeks, J. & Anacker, K. (2015). The Global Women Entrepreneur Leaders Scorecard 2015: from awareness to action' Executive Report. Erişim tarihi 10 Ekim 2023, www.dell.com/learn/us/en/vn/corporate_secure_en/documents_2015-gwel-scorecard-executive-summary.pdf
- Aşkın, E. Ö. & Barış, S. (2016). Kadın İstihdamında Sosyal Sermayenin Etkisi: Tokat İlinde Kadın Girişimciler Üzerine Bir İnceleme. *Business & Economics Research Journal*, Cilt 7, Sayı 2, 63-82.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2023). TR-AB Mali İşbirliği. Erişim tarihi: 25.09.2023, https://www.ab.gov.tr/tr-ab-mali-isbirligi_5.html
- Aycan, Z., & M. Eskin. (2005). Relative Contributions of Childcare, Spousal Support and Organizational Support in Reducing Work-Family Conflict For Men And Women: The Case of Turkey. *Sex Roles*, Cilt 58, 453–71. <https://doi.org/10.1007/s11199.005.7134-8>
- Aysan, M. (1984). Ekonomik Görüşüyle Atatürk. İstanbul: Mustafa Kemal Derneği Yayınları.
- Bruin, A., Brush, C. and Welter, F. (2007). Advancing a Framework for Coherent Research on Women's Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory & Practice*, Cilt 31, Sayı 3, 323-39. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2007.00176.x>
- Bulbul, K. (2007). Turkey and the EU: A Survey on Turkish MP's EU Vision. In Dagci, K. and Dagci, G.T. (Eds.), *Rethinking Turkey EU Relations*. Munster: Verlagshaus Monsenstein und Vannerdat.
- Cardella, G. M., Hernández-Sánchez, B. R., & Sánchez-García, J. C. (2020). Women entrepreneurship: A Systematic Review to Outline the Boundaries of Scientific Literature. *Frontiers in Psychology*, Vol 11, 1557. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01557>
- Carland, J. C., Carland, J. W., & Stewart, W. H. (1996). Seeing What's Not There: The Enigma of Entrepreneurship. *Journal of Small Business Strategy*, Vol 7 No 1, 1-20.
- CEID. (2022). Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği – UNDP Türkiye, Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Performansı: 2000-2019. Erişim tarihi: 25.10.2023, <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/citayi-yukseltmek-2000-2019-yillari-arasinda-turkiyenin-toplumsal-cinsiyet-esitligi-performansi>
- Cici, E. N. (2013) Kadınların girişimcilik yolunda karşılaştıkları sorunların öz girişimcilik yetenekleri üzerindeki etkisi: Konya ilinde bir araştırma. Master Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Turkey

- Çetindamar, D., Gupta, V. K., Karadeniz, E. E. & Eğrican, N. (2012). What The Numbers Tell: The Impact of Human, Family and Financial Capital on Women and Men's Entry Into Entrepreneurship in Turkey. *Entrepreneurship & Regional Development*, Cilt 24 Sayı 1-2, 29-51. <https://doi.org/10.1080/08985.626.2012.637348>
- Çetinkaya Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Koyuncu, O., & Alparslan, A. M. (2012). Türkiye'de Girişimciliğin Gelişimi: Girişimciler Üzerinde Nitel Bir Araştırma. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, Vol 15 No 1, 229-247.
- DB. (2022). Dünya Bankası. Çeşitli Dünya Bankası Verileri. Erişim tarihi: 10.07.2024, <http://data.worldbank.org/country/turkey>
- De Vita, L., Mari, M., & Poggesi, S. (2013). Female Entrepreneurship Research: A Classification of Results. *Essays in Management, Economics & Ethics*, Vol 26, 3-26.
- De Vita, L., Mari, M., & Poggesi, S. (2014). Women Entrepreneurs in and from Developing Countries: Evidences From The Literature. *European Management Journal*, Vol 32 No 3, 451-460. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2013.07.009>
- Dünya Ekonomik Forumu (2022). Global Gender Gap Report 2022 [Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu 2022]. Erişim tarihi: 10.10.2023, <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2022/>
- Dünya Bankası (2022). Dünya Ekonomileri Gayri Safi Milli Hasıla Verileri. Erişim tarihi: 21.10.2023, https://databankfiles.worldbank.org/public/ddpext_download/GDP.pdf
- Ecevit, Y. (1993). Kadın Girişimciliğin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi, Kadın Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli Bildiriler ve Tartışmalar, Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi, Yayın No: 74: 15-34.
- Ecevit, Y. (2007). A Critical Approach to Women's Entrepreneurship in Turkey. ILO.
- Erol, Y. & Çiçek, A. (2020). Kadın Girişimcilerin İş Kurma Süreçlerinde Karşılaştığı Sorunlar ve Demografik Faktörlerle İlişkisi: Orta Anadolu Örneği. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, Cilt 4, Özel Sayı 1, 72-94.
- Estrin, S. & Mickiewicz, T. (2011). Institutions and Female Entrepreneurship. *Small Business Economics*, Vol 37, No 4, 397-415. <https://doi.org/10.1007/s11187.011.9373-0>
- Geçikli, F. (2012). Liderlik ve Duygusal Zekâ: Mustafa Kemal Atatürk Örneği/Leadership and Emotional Quotient; Mustafa Kemal Atatürk. *Atatürk İletişim Dergisi*, Cilt 3, 19-38.
- Göksel, I. (2013). Female Labor Force Participation in Turkey: The Role of Conservatism, *Women's Studies International Forum*, Vol 41, 45-54. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.04.006>
- Griffiths, M., Gundry, L. & Kickul, J. (2013). The Socio-Political, Economic and Cultural Determinants of Social Entrepreneurship Activity: An Empirical Examination. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol 20, No 2, 341-357. <https://doi.org/10.1108/146.260.01311326761>
- Güneş, E., & Şekerdil, R. (2021). Türkiye'de Kadın Girişimciler ve Yöneticilerin Girişimcilik Kariyerindeki Durumu ve İlerlemesine Yönelik Bir Analiz. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 15-30.
- Hisrich R. D. & Peters, M. P. (2002) *Entrepreneurship, USA*: McGraw-Hill Irwin
- IMF. (2023). International Monetary Fund, World Economic Outlook. Erişim tarihi: 20.10.2023, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>
- Ince, M. (2010). Women in the Turkish Firms in the Globalization Process. *İşletme ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 55-68.
- Ince, M. (2012). Obstacles and Future Prospects of Women Entrepreneurs: The Turkish context. *Economia Marche Journal of Applied Economics*, Vol 31, No 2, 61-73.

- Jennings, J. E. & Brush, C. G. (2013). Research on Women Entrepreneurs: Challenges to (and from) The Broader Entrepreneurship Literature?. *Academy of Management Annals*, Vol 7, No 1, 663-715. <https://doi.org/10.5465/19416.520.2013.782190>
- Karataş-Özkan, M., İnal, G. & Özbilgin, M. (2010). Turkish Women Entrepreneurs: Opportunities And Challenges, Fielden, S. (Ed.), *International Research Handbook on Successful Women Entrepreneurs*, (pp. 175-188), Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Keyifli, N., Karakurt, B., & Şentürk, S. H. (2022). Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Kapsayıcı Büyüme İlişkisi: Yükselen Piyasa Ekonomileri Üzerine Ekonometrik Bir Çalışma. *Sayıştay Dergisi*, Cilt 33, No 124, 39-69. <https://doi.org/10.52836/sayistay.1110377>
- Kim, S. M., & Sherraden, M. (2014). The Impact of Gender and Social Networks on Microenterprise Business Performance. *Journal of Sociology & Social Welfare*, Vol 41, 49-69. <https://doi.org/10.15453/0191-5096.3967>
- Kurt, H. B. (2022, Haziran 23). “Kadın Girişimcilere KOSGEB Desteklerini Anlattı.” KOSGEB Resmi Web Sitesi. Erişim Tarihi: 24.10.2023, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/8301/kadin-girisimcilere-kosgeb-desteklerini-anlattı>
- Maden, C. (2015). A Gendered Lens on Entrepreneurship: Women Entrepreneurship in Turkey. *Gender in Management: An International Journal*, Vol 30, No 4, 312-331. <https://doi.org/10.1108/gm-11-2013-0131>
- Ogundana, O. M., Simba, A., Dana, L. P., & Liguori, E. (2021). Women Entrepreneurship in Developing Economies: A Gender-Based Growth Model. *Journal of Small Business Management*, Vol 59, No S1, 542-572. <https://doi.org/10.1080/00472.778.2021.1938098>
- Ortaylı, İlber (2021a). Gazi Mustafa Kemal Atatürk. İstanbul: Kronik.
- Ortaylı, İlber (2021b). Yakın Tarihin Gerçekleri. İstanbul: Kronik.
- Ortaylı, İlber (2022). Cumhuriyetin İlk Yüzyılı. İstanbul: EA Publish
- Özar, S. (2007), Women entrepreneurs in Turkey: obstacles, potentials and future prospects, Erişim tarihi: 07.09.2023, www.genderclearinghouse.org/Ar/Ar/upload/Assets/Documents/pdf/Comp%20I%20Prop%2043%20Full%20Draft%20Turkey%20copy.pdf
- Özkaya, O. M. (2009). Is It Possible to be in Cooperation with Local Governments in “Strategy Development” For Women Entrepreneurs. *Management and Economics Research Journal*, Vol 11, No 1, 56-72.
- Öztürk, İ. (2008). 2008 Girişimcilik Raporu; İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği, İstanbul
- Sezen, S. (1999). Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama. Ankara: TODAİE.
- Soyak, M. (2010), Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Cilt 24, 129-144.
- Soysal A. (2010). Kadın Girişimcilerin Özellikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve İş Kuracak Kadınlara Öneriler: Kahramanmaraş İlinde Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 71-95.
- Sönmez, A. & Toksoy, A. (2014). Türkiye’de Girişimcilik ve Türk Girişimci Profili Üzerine Bir Analiz. *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt 21, Sayı 2, 41-58. <https://doi.org/10.18657/yecbu.26416>
- Startups Watch. (2023a). Startups & Corporate Ventures Data. Erişim tarihi: 21.10.2023, <https://startups.watch/startups>
- Startups Watch. (2023b). Year In Review 2022 – Turkish Startup Ecosystem Erişim tarihi: 21.10.2023, <https://blog.startups.watch/year-in-review-2022-turkish-startup-ecosystem-1623a33d7215#:~:text=In%202022%2C%201%20billion%20593,early%20and%20later%20vc%20stages.>

- Şahin, E. (2009). Kadın Girişimcilik ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 17, 286-309.
- Şekerler, H. (2006). Kadın Girişimciler, Karşılaştıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- T.C. Başbakanlık DPT; T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı; I. – X. Beş Yıllık Kalkınma Planları; Ankara. Erişim Tarihi: 10.09.2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Tekin, Z. (2018). Kadın Girişimciliği ve Cinsiyet-Rol Stereotipleri: Muş İli Örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, Cilt 9, Sayı 16, 1091-1113. <https://doi.org/10.26466/opus.453934>
- TOBB (2022). Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri. Erişim Tarihi: 12.10.2023 <https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>
- Toprak, Z. (2020). Atatürk: Kurucu Felsefenin Evrimi, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Tunç, M. (2018), Türkiye Kapsayıcı Kalkınmanın Neresinde?, Nobel Yayınları, Ankara
- Tunç, M. (2023). Kalkınmada Kadın Girişimciliği ve Kapsayıcılık. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, 96-110.
- TÜİK (2017) – Nüfus, İstihdam ve İşgücü Verileri Erişim tarihi: 10.07.2024, <http://www.tuik.gov.tr/>
- TÜİK (2023) – Nüfus, İstihdam ve İşgücü Verileri Erişim tarihi: 10.07.2024, <http://www.tuik.gov.tr/>
- UNDP. (2022). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 2022 İnsani Gelişme Raporu. Erişim tarihi: 10.10.2023, <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-iansani-gelisme-raporu>
- Verheul, I., Van Stel, A. & Thurik, R. (2006). Explaining Female and Male Entrepreneurship at the Country Level. *Entrepreneurship & Regional Development*, Vol 18, 151-83. <https://doi.org/10.1080/089.856.20500532053>
- WEF. (2023). World Economic Forum – Global Gender Gap Report 2023 [Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu 2023]. Erişim tarihi: 10.09.2023, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf
- Yetim, N. (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin İli Örneği, *Ege Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 2, 79-92.

THE LEGACY OF ATATÜRK: WOMEN ENTREPRENEURSHIP THROUGH THE LENS OF THE HISTORY OF THE TURKISH REPUBLIC

Meral DÜLGER TAŞKIN*

In recent years, the traditional concept of entrepreneurship has evolved to include not only individuals who invest their capital in businesses but also those who contribute to social change and public service. Mustafa Kemal Atatürk, the founder of modern Türkiye, exemplifies this expanded notion of entrepreneurship. Although he is primarily known as a military leader and statesman, Atatürk's entrepreneurial spirit is evident in his visionary leadership, risk-taking abilities, and dedication to innovation and problem-solving. Atatürk has profound impact on Türkiye's political, social, and economic landscape, particularly in the realms of education and women's rights. This particularly makes him a unique example of a leader who embraced the principles of entrepreneurship to effect societal transformation.

Atatürk's most significant risk was launching the War of Independence in 1919, a decision that ultimately led to the establishment of a new and independent Turkish Republic in 1923. This war not only symbolized the country's fight for sovereignty but also served as the foundation for Atatürk's broader vision of creating a modern, secular, and progressive nation. Through a series of comprehensive reforms, Atatürk redefined Türkiye's social structure, economy, and political system, laying the groundwork for the nation's rapid modernization and integration into the global economy.

Atatürk's entrepreneurship, while not focused on personal financial gain, was aimed at reconstructing a war-torn society and building an independent state capable of fostering economic growth and social equity. His reforms, which extended to economic, political, and legal domains, helped create an institutional framework that allowed women to take part in public life and contribute to the country's economic development. In particular, central to Atatürk's vision for modernization was his commitment to gender equality, particularly his efforts to empower women. Atatürk's reforms in education and women's rights were not only revolutionary for Türkiye but also aligned with the entrepreneurial ideal of fostering innovation through inclusivity. By advocating for women's

* Asst. Prof., Marmara University, Faculty of Business Administration, Department of Business Administration, İstanbul, E-Mail: meral.dulger@marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8491-3522

education and granting women the right to vote and participate in the workforce, Atatürk created a more conducive environment for female entrepreneurship. His efforts helped pave the way for a new generation of women to participate in economic activities, a legacy that continues to influence Türkiye today.

Despite the early set advances, there are still considerable gaps in gender equality within Türkiye's entrepreneurial ecosystem. According to recent data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK), the percentage of female entrepreneurs in Türkiye remains significantly lower than that of their male counterparts. Female entrepreneurs represent only about 10% of the total entrepreneurial population, compared to 19.5% for men. The obstacles facing women entrepreneurs are manifold, ranging from limited access to capital and discriminatory practices to deeply rooted social and cultural norms that hinder their participation in the business world.

Scholars argue that women's participation in entrepreneurial activities is heavily influenced by the economic, social, and institutional environment in which they operate. Hence, the historical and cultural context surrounding women's entrepreneurship in Türkiye is critical for understanding the current state of affairs. In the case of Türkiye, these environments are shaped by both the historical legacy of Atatürk's reforms and the contemporary challenges women face in balancing traditional gender roles with entrepreneurial aspirations.

Addressing the challenges faced by women entrepreneurs is essential for unlocking their full potential and enhancing their contribution to Türkiye's economic growth. Policymakers and researchers alike have proposed several solutions to improve the conditions for women entrepreneurs, many of which are detailed in this study. One key recommendation is to expand access to financial resources for women, as they often struggle to secure the capital needed to start and grow their businesses. Another suggestion involves raising awareness of gender discrimination within the business world and advocating for social and cultural shifts that would support female entrepreneurship. Mentorship programs, flexible work arrangements, and enhanced educational opportunities are also essential components of a supportive ecosystem for women entrepreneurs.

Atatürk's legacy as an entrepreneur and reformer offers valuable lessons for contemporary Türkiye. His focus on inclusivity and modernization resonates with current efforts to promote gender equality in the entrepreneurial landscape. As Türkiye celebrates the 100th anniversary of the Republic, it is crucial to reflect on the progress made thus far and to identify areas where improvements can still be made, particularly in terms of supporting women entrepreneurs. The persistence of gender-based barriers highlights the need for comprehensive strategies that address the root causes of inequality while also creating opportunities for women to succeed in the business world.

This study seeks to bridge the gap between Atatürk's historical reforms and the current status of women entrepreneurs in Türkiye. It examines the evolution of women's entrepreneurship within the framework of Atatürk's legacy and offers data-driven insights into the current landscape. In addition, it proposes policy recommendations aimed at creating a more inclusive and equitable entrepreneurial ecosystem in Türkiye. These recommendations include fostering a greater understanding of the

systemic barriers that women face, promoting gender equality in economic policies, and developing programs that provide targeted support for women entrepreneurs.

Ultimately, this study contributes to the broader literature on women's entrepreneurship by highlighting the historical, social, and economic factors that have shaped the current environment. By analyzing the legacy of Atatürk's reforms and their impact on women's participation in the economy, the article sheds light on the challenges and opportunities that lie ahead for women entrepreneurs in Türkiye. It also underscores the importance of continued efforts to empower women and to promote entrepreneurship as a means of achieving economic and social progress. As Türkiye moves forward, the lessons from Atatürk's entrepreneurial spirit remain relevant. By fostering a supportive ecosystem for women entrepreneurs, Türkiye can unlock the full potential of its population and continue its journey toward becoming a more inclusive and prosperous nation.